

اختلاف نظرات میان مدرسان، حساب‌رسان مستقل، حسابداران شاغل و
فارغ‌التحصیلان اخیر رشته حسابداری در رابطه با برنامه درسی مطلوب در
دوره کارشناسی حسابداری

دکتر ایرج نوروش

عضو هیات علمی و استاد دانشکده مدیریت دانشگاه تهران

دکتر علیرضا مهرآذین

عضو هیات علمی و استادیار دانشگاه آزاد اسلامی، گروه حسابداری واحد نیشابور

محمد عساریان

کارشناس ارشد حسابداری دانشگاه آزاد اسلامی واحد نیشابور

چکیده

پژوهش حاضر به بررسی تغییرات پیشنهادی در برنامه درسی حسابداری می‌پردازد. برای این منظور، دیدگاه دست‌اندرکاران آموزش حسابداری و شاغلین در حرفه حسابداری، با هدف آماده‌سازی دانشجویان حسابداری جهت موقعیت‌های حرفه‌ای در بازار تجاری پیچیده و جهانی امروزه، بررسی شده است.

پرسش‌نامه‌های پژوهش حاضر بین ۴۱۴ نفر از الف) مدرسان حسابداری دانشگاه، ب) حساب‌رسان مستقل، ج) حسابداران شاغل و د) فارغ‌التحصیلان اخیر رشته حسابداری توزیع شده است و از کل پرسش‌نامه‌های جمع‌آوری شده، ۲۸۰ مورد آن مبنای تحلیل‌های آماری قرار گرفت (نرخ پاسخ ۶۷٫۶٪). نهایتاً از طریق به‌کارگیری مقیاس لیکرت، برنامه درسی مطلوب دوره کارشناسی حسابداری از دیدگاه مدرسان، حساب‌رسان مستقل، حسابداران شاغل و فارغ‌التحصیلان اخیر رشته حسابداری، به دست آمده است.

بررسی‌ها نشان داد که مدرسان حسابداری دانشگاه، حساب‌رسان مستقل، حسابداران شاغل و فارغ‌التحصیلان اخیر رشته حسابداری در مورد درس مبانی و کاربرد کامپیوتر به عنوان بااهمیت‌ترین و دو درس روانشناسی عمومی و مبانی جامعه‌شناسی به عنوان کم‌اهمیت‌ترین دروس پایه اتفاق نظر داشته‌اند. دروس حسابداری میانه ۱ و ۲ به عنوان بااهمیت‌ترین دروس و درس اصول تنظیم و کنترل بودجه به عنوان کم‌اهمیت‌ترین درس اصلی و تخصصی انتخاب شدند. دروس نرم‌افزارهای کاربردی حسابداری (عملی) و سیستم‌های اطلاعاتی حسابداری (AIS) به عنوان بااهمیت‌ترین و درس حسابداری و بانکداری اسلامی به عنوان کم‌اهمیت‌ترین دروس جدید پیشنهادی انتخاب شدند.

واژه‌های کلیدی: آموزش حسابداری، برنامه درسی دوره کارشناسی حسابداری، مدرسان حسابداری، شاغلین در حرفه حسابداری، فارغ‌التحصیلان اخیر حسابداری.

مقدمه

از اوایل سال ۱۳۲۸، چندین دانشگاه ایران، برنامه‌های درسی دوره کارشناسی حسابداری را ارائه دادند. تا قبل از پیروزی انقلاب اسلامی در سال ۱۳۵۷، برنامه درسی حسابداری هر دانشگاه، توسط اساتید خود آن دانشگاه طراحی می‌شد، ولی بعد از پیروزی انقلاب، کل سیستم آموزشی کشور به منظور آن که از جهت‌یابی اسلامی قوی برخوردار شود، توسط دولت تغییر کرد. یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های این تغییر این بود که برنامه درسی جدید دوره کارشناسی طوری از سوی دولت تغییر کند که مورد قبول تمام دانشگاه‌های ملی قرار بگیرد. اما از زمانی که این برنامه درسی جدید اتخاذ شده است، به طور کلی، کیفیت آموزش حسابداری و به طور خاص، برنامه درسی حسابداری، مورد انتقاد و نارضایتی مدرسان و شاغلین در حرفه حسابداری قرار گرفته است [۱۶].

بیان مساله

مشکلات بسیاری در راه توسعه آموزش حسابداری در کشورهای در حال رشد، همانند ایران وجود دارد. مشکل عمده آموزش عالی در تربیت حسابداران واجد شرایط را می‌توان در برخی از کاستی‌های سیستم آموزشی مانند کمبود اساتید ذیصلاح و دانشجویان واجد شرایط، کمبود کتب درسی مناسب و برنامه درسی نامتناسب با نیازهای اجتماعی، اقتصادی کشور جستجو نمود.

انتقاد اصلی که در مورد برنامه درسی مصوب مطرح شده است، عدم انطباق برنامه درسی دوره کارشناسی حسابداری، با بافت اهداف آموزشی و شرایط اجتماعی و اقتصادی کشور ایران می‌باشد [۳]. در زمان معرفی برنامه درسی موجود مصوب سال ۱۳۶۰، دولت ایران اعلام کرد که برنامه درسی جدید در کوتاه مدت طراحی شده و برای برطرف شدن هرگونه نقطه ضعف موجود در آن، نیاز به اصلاح و تجدید نظر دقیق و موشکافانه دارد. اما در طی این ۲۸ سال که از تصویب آن می‌گذرد، هیچ‌گونه اصلاح و تجدید نظری روی آن صورت نگرفته است. ضعف دیگری که این برنامه درسی داراست، عدم اختصاص زمان مناسب به تدریس موضوعات معین است، در حالی که برای برخی از موضوعاتی که اهمیت زیادی برای دانشجویان حسابداری در ایران دارد، ساعات آموزش نیم‌سال تحصیلی کافی نبوده است.

یکی دیگر از ضعفهای سیستم آموزشی ایران، محدودیت‌ها و انعطاف‌پذیری توأم با محتوای برنامه درسی است. محیط حسابداری بر دانش حسابداری تاثیر می‌گذارد و از آن تاثیر می‌پذیرد. از این حیث باید برنامه‌های درسی با محیط اقتصادی سازگار باشد. یعنی باید برنامه‌های درسی حسابداری بر اساس نیازهای استفاده کنندگان از اطلاعات حسابداری تنظیم گردد. کارفرمایان از فارغ‌التحصیلان حسابداری انتظار دارند که آنها دارای دانش و مهارت‌های خاصی مانند استفاده از سیستم‌های اطلاعاتی حسابداری (AIS)، سیستم‌های اطلاعاتی مدیریت (MIS)، بانک‌های اطلاعاتی (Access) و صفحات گسترده (Excel) باشند.

در حالی که برنامه درسی موجود، این موضوعات و دروس گنجانده نشده و جدی گرفته نشده است. وجود فقط یک درس سه واحدی برای رایانه آن هم به دلیل عدم هماهنگی با سایر دروس اصلی و تخصصی، کارائی لازم را ندارد و کافی نیست. مدرسان حسابداری نیز یک برنامه درسی را دنبال می کنند که بر آنها تحمیل شده است، لذا فرصتی برای کسب تجربه در طراحی مجدد و اصلاح برنامه درسی و برنامه ریزی موضوعات به دست نمی آورند. به عبارت دیگر به پیشرفت های جدید در یک قلمرو موضوعی ترغیب نمی شوند، زیرا معرفی تکنیک ها، مفاهیم یا عناوین جدید به غیر از آنهایی که تحت هر یک از موضوعات در کتب درسی دوره کارشناسی حسابداری لیست شده است، طبق سیستم موجود غیر قانونی است [۱۵].

ناسازگاری برنامه های درسی حسابداری و حرفه حسابداری (دانش و حرفه)، بر اثربخشی دوره های آموزش دانشگاهی اثر منفی گذاشته است، زیرا به دلیل فرآیند وارداتی بودن دانش و علم، معمولاً آموزش ما جلوتر از حرفه حرکت می کند. دانشجویان معمولاً چیزهایی را یاد می گیرند، که مثلاً ۱۰ سال آینده به کارشان می آید و این به دلیل عدم ارتباط حرفه و دانشگاه است [۲]. با توجه به معضلات حال و آینده به طور اعم در بخش آموزش عالی کشور و بطور خاص در بخش آموزش حسابداری مطرح می باشد انتظار می رود با تعیین نیازها و اولویت های آموزشی از دیدگاه دانشجویان، اساتید و شاغلین حرفه حسابداری، بتوان کاستی های موجود در نظام آموزشی حسابداری را شناسایی و در جهت رفته آنها کوشش نمود. [۱۰]

اهمیت موضوع و اهداف تحقیق

جمال رودکی در پنجمین سمینار سراسری حسابداری در خصوص اهمیت تحقیق درباره برنامه های آموزشی و تحصیلی حسابداران آینده خاطر نشان می سازد که برقراری نظام های مالی کارآمد تنها با کمک متخصصان سطوح مختلف حسابداری و حسابرسی که درک کافی از شرایط و اوضاع اقتصادی محیط خود دارند، امکان پذیر است. متناسب نمودن برنامه آموزشی و تحصیلی حسابداران با نیازها و شرایط رشد اقتصادی و توسعه فرهنگی در محیط

اقتصادی خاص هر کشور از رموز موفقیت برنامه‌های توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی آن کشور می‌باشد. این مهم جز با طراحی و اجرای نظام آموزشی متناسب با ابعاد فرهنگی و اقتصادی و همساز با برنامه توسعه پایدار، امکان پذیر نخواهد بود.

گودرزی در میزگرد رویکردهای نوین و سنتی (متداول) آموزش و چالش‌های آن در رشته حسابداری، برنامه درسی را سومین عنصر سیستم آموزشی می‌داند و چنین اظهار می‌دارد: این عنصر به‌طور مشخص به فرآیند برنامه‌ریزی آموزش مربوط می‌شود. گروه‌های آموزشی در دانشگاه‌ها و موسسه‌های آموزش عالی، وظیفه برنامه‌ریزی درسی را بر عهده دارند. برنامه‌ریزی درسی یکی از ابزارهای بسیار مهم سیستم آموزشی است و هر دو عنصر قبل، یعنی استاد و دانشجو بشدت تحت تأثیر آن قرار می‌گیرند. نوع و ترکیب دروس ارائه شده، نحوه اختصاص اساتید به دروس تخصصی، زمان ارائه دروس در طول ساعات هر روز یا هفته یا نیمسال تحصیلی از جمله مواردی است که باید در این فرآیند مورد توجه قرار گیرد.

به طور کلی در تحقیق حاضر برآنیم که:

- ۱- دیدگاه‌های مدرسان، حساب‌برسان مستقل، حسابداران شاغل و فارغ‌التحصیلان اخیر رشته حسابداری در رابطه با برنامه درسی مطلوب دوره کارشناسی حسابداری را بررسی نماییم.
- ۲- نظریات گروه‌های مورد بررسی فوق که به نظر می‌رسد، به ایجاد و توسعه برنامه‌های موثر حسابداری در مقطع کارشناسی کمک کند، را ارائه نماییم.

ادبیات تحقیق

به موازات پیشرفت جامعه اقتصادی، در زمان انقلاب مشروطه، حسابداری و حسابرسی نوین، آن هم برای کنترل دخل و خرج دولت پدید آمد. بدین ترتیب اولین تجربیات حسابداری در

بخش‌های عمومی ایران شروع شد و بعدها به بخش‌های خصوصی تسری یافت و در واقع در مقطع خاصی سیر تحول حسابداری در اروپا رونق گرفت.

آغاز تحول حسابداری نوین در ایران با پیدایش و تالیف اولین کتاب حسابداری به شیوه امروز به نام المقصدالاسنی به تالیف میراسماعیل عبدالله زاده قفقازی بود. این کتاب در سال ۱۲۸۱ ه.ش در تهران منتشر گردید و در سال ۱۲۹۰ ه.ش تدریس رشته حسابداری در مدرسه دارالفنون آغاز شد. در سال ۱۳۱۵ ه.ش ۱۲ نفر از حسابداران ایرانی با بورسیه بانک ملی برای آموزش حسابداری به انگلستان اعزام گردیدند و در پی آن سازمان‌های دیگری چون وزارت امور اقتصادی و دارائی، برنامه‌های مشابهی را برای اعزام دانشجو دنبال نمودند.

قرن بیستم شاهد تولد آموزش حسابداری در سطوح دانشگاهی بود. در اوائل این قرن در آمریکا اولین برنامه درسی حسابداری توسط مدرسه بازرگانی وارتن که یکی از دانشکده‌های دانشگاه پنسیلوانیا بود ارائه شد و سپس دانشگاه نیویورک آن را دنبال نمود. در دهه دوم قرن بیستم بالغ بر ۵۲ مدرسه عالی و دانشگاه، دروس حسابداری را ارائه می‌نمودند، که این تعداد در اواخر قرن بیستم به ۳۳۵ واحد رسید.

در ایران بعد از انقلاب فرهنگی در سال ۱۳۵۹ تدوین برنامه‌های آموزشی و درسی دانشگاه‌ها و موسسات آموزش عالی ایران توسط ستاد انقلاب فرهنگی و بعد از آن، توسط شورای عالی برنامه ریزی که دبیرخانه آن در وزارت فرهنگ و آموزش عالی متمرکز است، صورت گرفت. برنامه درسی موجود دوره کارشناسی حسابداری دانشگاه‌های ما که با همت مرحوم دکتر علی وثوق و مرحوم استاد حسن سجادی نژاد در شورای عالی انقلاب فرهنگی نوشته شده بود، مبتنی بر برنامه‌های درسی دهه ۷۰ در چند دانشگاه آمریکایی و انگلیسی است. به‌روز کردن و نوسازی برنامه درسی حسابداری جهت همگام شدن با برنامه این رشته در دانشگاه‌های سایر کشورها، یکی از اهداف تغییر در برنامه درسی دوره کارشناسی حسابداری است [۱۵].

پیشینه تحقیق

ایرج نوروش در سال ۱۳۷۲، جهت پایان نامه دکتری خود، لزوم تدوین برنامه درسی کارشناسی رشته حسابداری متناسب با نیازهای حرفه حسابداری و حسابرسی را بررسی نمود. از مهمترین نتایج به دست آمده این پژوهش می توان به این مورد اشاره کرد که به نظر مدرسان حسابداری سرفصل دروس برنامه مصوب از اهمیت لازم برخوردار است و دانش نظری مورد نیاز را در اختیار دانشجویان رشته حسابداری قرار می دهد، اما برخلاف مدرسان، شاغلین در حرفه حسابداری، اعتقاد دارند که برنامه مصوب قادر نیست، مهارت مورد نیاز را به اندازه کافی و لازم جهت کاربرد دانش نظری در اختیار دانشجویان قرار دهد. وی در پایان، اضافات یا برخی تعدیلات را در برخی از موضوعات و عناوین دروس، پیشنهاد کرده است [۹].

مجید عظیمی در سال ۱۳۷۶، در پایان نامه کارشناسی ارشد خود با عنوان «ضرورت تغییر برنامه آموزشی و روش تدریس حسابداری در ایران»، نیاز به تغییر آموزش حسابداری را با تاکید بر برنامه درسی دوره کارشناسی و روش های تدریس حسابداری، مورد بررسی قرار داد. وی پرسش نامه ای را به منظور تعیین توافق یا عدم توافق اساتید حسابداری با تغییر آموزش حسابداری در ۲۰ پرسش تنظیم نمود و برای ۷۳ تن از اعضای هیات علمی حسابداری ارسال کرد. نتایج تحقیق وی نشان داد به نظر مدرسان رشته حسابداری، تغییر برنامه درسی دوره کارشناسی و روش های تدریس حسابداری در ایران ضروری است [۵].

نغمه الهی در سال ۱۳۸۳، در پایان نامه کارشناسی ارشد خود تحت عنوان «بررسی اثربخشی دروس برنامه مصوب رشته حسابداری در مقطع کارشناسی»، برنامه درسی مصوب رشته حسابداری را از زمان آخرین تغییرات در آن مورد بررسی قرار داد. وی پس از تجزیه و تحلیل پرسش نامه های دریافتی چنین نتیجه گیری می کند که به طور کلی، دروس تخصصی، تاثیر زیاد و دروس پایه، تاثیر قابل قبولی در ایجاد توانائی در فارغ التحصیلان جهت ورود به بازار کار در زمینه های مختلف حسابداری دارند [۱].

ویژورده و رودکی در سال ۱۹۹۷، ماهیت و محتوای برنامه درسی فعلی دوره کارشناسی حسابداری: بررسی موردی ایران را با هدف مشخص کردن نقایص آن مورد بررسی قرار دادند و همچنین سعی نمودند از طریق بررسی دیدگاه‌های مدرسان و شاغلین در حرفه حسابداری در ایران، آن را استحکام ببخشند. یافته‌های مطالعه آنها از طریق بررسی دیدگاه‌های شرکت‌کنندگان در این تحقیق مشخص کرد برنامه درسی حسابداری دوره کارشناسی حسابداری در ایران، علیرغم چندین ویژگی مطلوبی که دارد، دارای یک سری مشکلات و نقایص جدی است. از جمله نقاط ضعف اصلی این برنامه می‌توان به تاکید بیش از حد بر روی حسابداری مالی، توجه ناکافی به حسابداری مدیریت، نقص و کمبود در قلمرو کاربردهای رایانه در حسابداری، پوشش ناکافی در برخی موضوعات مهم، توزیع نادرست زمان تدریس بین موضوعات درسی، عدم انعطاف‌پذیری در محتوای برنامه درسی و غیره اشاره کرد. آنها نتیجه‌گیری کردند که برنامه درسی دوره کارشناسی حسابداری اخیر در ایران نتوانسته است به اهداف موردنظر خود در سطح رضایت بخشی دست یابد. در پایان چنین پیشنهاد دادند که حتی اگر سیستم آموزشی فعلی به دلایل سیاسی ادامه یابد، لازم است برنامه درسی حسابداری و قواعد آن به صورت دوره‌ای مرور و تجدیدنظر گردد و تغییرات لازم در آن انجام شود تا جدید شده و به روز در آید و با تغییرات رخ داده در نظام حسابداری و محیط تجاری کشور منطبق شود [۱۶].

احمد و گنو در سال ۲۰۰۴، تغییرات، مشکلات و چالش‌های آموزش حسابداری در لیبی را مورد مطالعه و بررسی قرار دادند. آنها بر اساس یافته‌های تحقیق، کمبود مدرسان حسابداری واجد صلاحیت، عدم تناسب برنامه‌های درسی با ویژگی‌ها و نیازهای اقتصادی، پیوند نامناسب تدریس دانشگاهی و آموزش حرفه‌ای در برنامه درسی حسابداری و ناکافی بودن تحقیق و پژوهش در حسابداری را از مهمترین مشکلات و چالش‌های آموزش حسابداری در لیبی عنوان کردند [۱۱].

کای وِن چنگ در تحقیق سال ۲۰۰۷ خود با عنوان «طراحی برنامه درسی از دیدگاه آموزش دهندگان حسابداری» سعی نمود، مسیرهای آتی طراحی برنامه درسی در آموزش حسابداری در سطح دانشگاه را کشف کند که بدین منظور، پرسش‌نامه‌ای را بین آموزش دهندگان حسابداری در دانشگاه‌های چین توزیع نمود. یافته‌های این تحقیق نشان داد دروس حسابداری، حسابداری مقدماتی، حسابداری میانه، حسابداری پیشرفته، حسابداری بهای تمام شده و حسابداری مدیریت در دانشگاه‌ها تثبیت شده و تکامل یابد، نگرش موردکاوی توسعه یابد و دروس مالیه عمومی، اقتصاد خرد و کلان، تجارت بین المللی و مبادلات خارجی حذف شود [۱۴].

بلن سرن، کاور و فیشر در سال ۲۰۰۷ در تحقیقی تحت عنوان «عقاید مدرسان حسابداری درباره اخلاق در برنامه درسی حسابداری»، بررسی جامعی روی اظهارنظرها و شیوه‌های اساتید دانشگاه در رابطه با آموزش و تدریس اخلاق ارائه نموده اند. بر اساس یافته‌های این تحقیق، ۹۸ درصد مدرسان معتقد بودند، اخلاق باید حداقل در تعدادی از دروس حسابداری جای داده شود و ۷۹ درصد بر این باور بودند که آن باید در تمام دروس حسابداری ترکیب شود [۱۲].

غفاری، کیریکا و برنن در سال ۲۰۰۸، گنجاندن اخلاق در برنامه‌های درسی حسابداری انگلستان را مورد بررسی قرار دادند. در این تحقیق، تلاش‌های موسسات آموزش عالی برای گنجاندن اخلاق در برنامه درسی حسابداری دنبال شده است. این در حالی است که محققان قبلی برای گنجاندن اخلاق در برنامه درسی حسابداری راه‌حلهای متفاوتی پیشنهاد کرده‌اند. کوهن و پنت در سال ۱۹۸۹ واردکردن اخلاق در برنامه درسی حسابداری و گری و دیگران در سال ۱۹۹۴، درس کاربردی اخلاقیات در حسابداری را پیشنهاد کردند. نتایج تحقیق نشان داد اخلاق به طور گسترده در برنامه درسی حسابداری موسسات آموزشی انگلستان گنجانده شده و به طور برجسته در دروس سطوح بالاتر به خصوص در حسابداری مالی و حسابداری تدریس می‌شود [۱۵].

چندلر و هالزِر در سال ۱۹۸۱ رویکردی سیستمی برای آموزش حسابداری کشورهای در حال توسعه پیشنهاد کردند. آن‌ها حسابداری را به عنوان سیستمی، مرکب از اجزا زیر معرفی کردند:

۱- عملکرد حسابداری در واحدهای تجاری اعم از دولتی و خصوصی، ۲- عملکرد حسابداری در نمایندگی‌های دولتی، ۳- عملکرد حسابداری در حرفه حسابداری و ۴- عملکرد حسابداری در موسسات آموزشی حسابداری.

محققین با نگرشی سیستمی به مسائل مشترک در هر یک از بخش‌های حسابداری، نتیجه یافته‌های خود را برای هر بخش تشریح نموده و کمبود اساتید با صلاحیت در این رشته و برنامه آموزشی نامناسب را به عنوان دو مشکل کلیدی آموزش حسابداری در کشورهای در حال توسعه معرفی نمودند و سیستمی جهت حل این مشکلات، ارائه نمودند [۱۲].

فرضیه های تحقیق

فرضیه ۱) دیدگاه مدرسان، حسابرسان مستقل، حسابداران شاغل و فارغ‌التحصیلان اخیر رشته حسابداری در مورد دروس پایه و دروس اصلی و تخصصی حسابداری مورد نیاز در برنامه تحصیلی دوره کارشناسی حسابداری، متفاوت است.

فرضیه ۲) از دیدگاه مدرسان، حسابرسان مستقل، حسابداران شاغل و فارغ‌التحصیلان اخیر رشته حسابداری، برخی دروس جدید، باید در برنامه تحصیلی دوره کارشناسی حسابداری، ایجاد شده و توسعه یابد.

روش تحقیق

در تحقیق حاضر، دیدگاه های مدرسان، حسابرسان مستقل، حسابداران شاغل و فارغ‌التحصیلان اخیر رشته حسابداری در مورد برنامه درسی مطلوب در دوره کارشناسی حسابداری، مورد بررسی قرار گرفته است. این تحقیق، وضعیت موجود برنامه درسی دوره

کارشناسی حسابداری را بررسی و به توصیف وضعیت فعلی آن می پردازد، لذا روش تحقیق حاضر، توصیفی- پیمایشی است. زیرا جهت استفاده از داده‌های اولیه (دیدگاه‌های چهار گروه فوق)، از پرسش‌نامه استفاده شده است. پرسش‌نامه‌های تحقیق جهت تکمیل به چهار گروه از دانش‌آموختگان حسابداری (مدرسان، حسابرسان مستقل، حسابداران شاغل و فارغ‌التحصیلان اخیر رشته حسابداری) به صورت حضوری داده شد و دیدگاه‌های مختلف مدرسان، حسابرسان مستقل، حسابداران شاغل و فارغ‌التحصیلان اخیر رشته حسابداری در رابطه با برنامه درسی مطلوب در دوره کارشناسی رشته حسابداری مورد بررسی قرار گرفت.

جامعه و نمونه آماری تحقیق

جامعه آماری تحقیق حاضر، مدرسان حسابداری و دانشجویان کارشناسی ارشد حسابداری، حسابداران شاغل در شرکت‌ها و حسابرسان مستقل و روش نمونه‌گیری نیز، غیر تصادفی می‌باشد. به این صورت که ابتدا فهرستی از جامعه آماری مورد نظر تهیه نموده و بر اساس آن، به توزیع پرسش‌نامه‌ها پرداختیم. با توجه به این که تمام افراد مندرج در فهرست مذکور، در دسترس نبودند، افرادی که پرسش‌نامه را تکمیل نموده‌اند، فهرستی تقریبی از کل نمونه آماری و نمونه حاصل، غیر تصادفی می‌باشد.

در این تحقیق، مدرسان حسابداری و دانشجویان کارشناسی ارشد حسابداری دانشگاه‌های تهران، مشهد و نیشابور به عنوان نمونه ای از جامعه مدرسان حسابداری و فارغ‌التحصیلان اخیر رشته حسابداری انتخاب شدند و حسابرسان مستقل سازمان حسابرسی مشهد و موسسه حسابرسی رهیافت مشهد به عنوان نمونه ای از جامعه حسابرسان مستقل انتخاب گردیدند. حسابداران شاغل در شرکت‌های بورسی مشهد نیز به عنوان نمونه ای از جامعه حسابداران شاغل انتخاب گردیدند.

در اولین کنفرانس بین‌المللی حسابداری که به مناسبت روز جهانی حسابدار در تاریخ‌های ۱۴ و ۱۵ آذر ۱۳۸۷ در محل همایش‌های صدا و سیمای تهران برگزار گردید، تعداد ۱۲۰

پرسش نامه بین شرکت کنندگان توزیع و در پایان کنفرانس، جمع آوری گردید. مجموعاً تعداد ۴۱۴ پرسش نامه از طریق مراجعه حضوری بین پرسش شوندگان تحقیق، توزیع گردید. در مجموع، از تعداد ۴۱۴ پرسش نامه توزیع و ارسال شده، تعداد ۲۸۰ پرسش نامه مورد استفاده قرار گرفت. به طور کلی، درصد پاسخگویی، ۶۷,۶٪ بود.

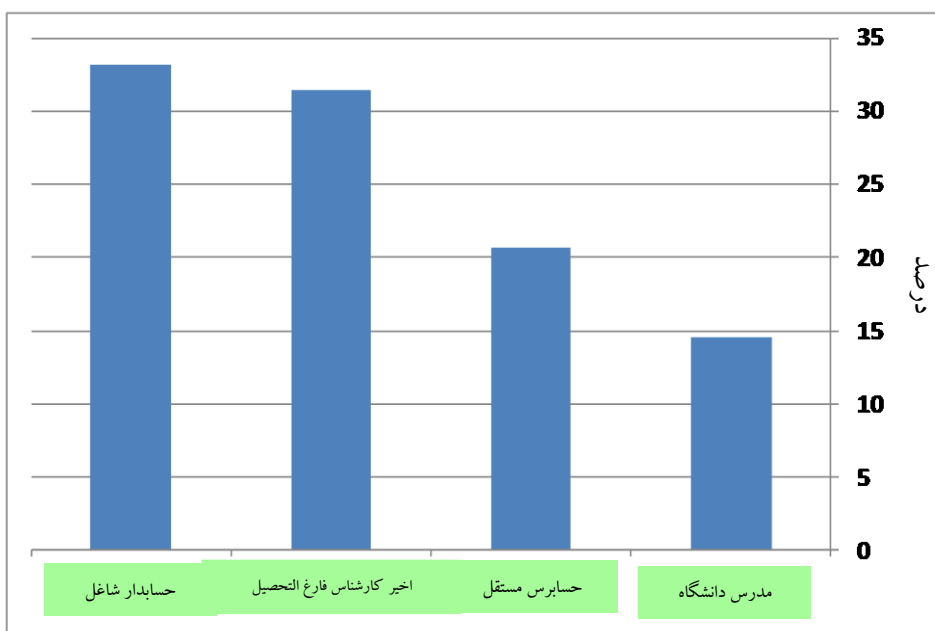
روش های آماری بکار گرفته شده جهت آزمون فرضیه ها

اطلاعات حاصل از پرسش نامه با استفاده از روشهای آمار توصیفی و شاخصهای آماری، تحلیل و توصیف شده اند. سپس با استفاده از روشهای آمار استنباطی از جمله آزمون آنالیز واریانس و T استیودنت و با استفاده از نرم افزار آماری Statistica، نتایج، از نمونه مورد بررسی به جامعه تعمیم داده شده اند و فرضیه های تحقیق مورد آزمون قرار گرفته است. همچنین برای بررسی اعتبار و قابلیت اعتماد پرسش نامه، از روش آلفای کرونباخ استفاده شده است که در هیچ بخشی از پرسش نامه، میزان آلفای کرونباخ از ۰,۷۵ کمتر نشده و به دلیل نزدیک بودن ۰,۷۵ به ۱، پایایی پرسش نامه مورد تایید واقع می گردد.

آمار توصیفی داده های تحقیق

اعضای نمونه در این مطالعه، ۲۸۰ نفر بوده اند که بر اساس نگاره ۱، ۹۳ نفر (۳۳ درصد) از نمونه مورد بررسی را حسابداران شاغل، ۸۸ نفر را (۳۱ درصد) کارشناسان فارغ التحصیل اخیر رشته حسابداری، ۵۸ نفر (۲۱ درصد) را حسابرسان مستقل و در نهایت ۴۱ نفر (۱۵ درصد) را مدرسان دانشگاه تشکیل داده اند.

موقعیت شغلی پاسخ دهندگان	فراوانی (n)	%
مدرس دانشگاه	۴۱	۱۴/۶
حسابرس مستقل	۵۸	۲۰/۷
کارشناس فارغ التحصیل	۸۸	۳۱/۴
حسابدار شاغل	۹۳	۳۳/۲
جمع	۲۸۰	۱۰۰/۰

(1) - آمار توصیفی ترکیب اعضای نمونه

درجه اهمیت امتیازات سوالات پرسش نامه طبق طیف لیکرت نیز به صورت زیر بوده است:

این درس، اصلاً اهمیت ندارد = 0	اهمیت آن کم است = 1	اهمیت دارد = 2
اهمیت آن زیاد است = 3	اهمیت آن فوق العاده است = 4	

نتایج آزمون و یافته های فرضیه اول

دروس پایه

با توجه به نگاره ۲، مدرسان دانشگاه، بیشترین امتیاز را به دروس پایه داده اند و کمترین امتیاز توسط کارشناسان فارغ التحصیل اخیر رشته حسابداری به دروس پایه داده شده است که این تفاوت از نظر آماری معنی دار است ($P\text{-value}=0.003 < 0.05$).

نگاره (۲) - میزان اهمیت دروس پایه

دروس پایه	آماره	مدرس دانشگاه	حسابرس مستقل	حسابدار شاغل	کارشناس فارغ التحصیل اخیر رشته حسابداری	F - value	P - value
کل دروس پایه	میانگین	۲/۶۰	۲/۴۸	۲/۳۵	۲/۱۸	۴/۸۳۹	۰/۰۰۳
	انحراف معیار	۰/۶۸	۰/۵۷	۰/۷۰	۰/۵۸		
میانگین کل (میانگین میانگین ها) دروس پایه بین چهار گروه فوق: ۲/۳۶							

با توجه به معنی داری مقدار احتمال مربوط به آماره فیشر، در مجموع و با اطمینان ۹۵ درصد می توان پذیرفت که:

"دیدگاه مدرسان، حسابرسان مستقل، حسابداران شاغل و فارغ التحصیلان اخیر رشته حسابداری در مورد دروس پایه مورد نیاز در برنامه تحصیلی دوره کارشناسی حسابداری، متفاوت است".

دروس اصلی و تخصصی

با توجه به نگاره ۳، مدرسین دانشگاه بیشترین امتیاز را به دروس اصلی و تخصصی داده‌اند و کمترین امتیاز توسط کارشناسان فارغ التحصیل اخیر رشته حسابداری به دروس اصلی و تخصصی داده شده است که این تفاوت از نظر آماری معنی دار است (P-value=0.000<0.05).

نگاره (۳) - میزان اهمیت دروس اصلی و تخصصی

P - value	F - value	کارشناس فارغ التحصیل اخیر رشته حسابداری	حسابدار شاغل	حسابرس مستقل	مدرس دانشگاه	آماره	دروس اصلی و تخصصی
۰/۰۰۰	۸/۰۷۹	۳/۴۷	۳/۶۶	۳/۷۱	۳/۷۷	میانگین	کل دروس اصلی
		۰/۴۲	۰/۴۰	۰/۳۳	۰/۲۳	انحراف معیار	و تخصصی
میانگین کل (میانگین میانگین‌ها) دروس اصلی و تخصصی بین چهار گروه فوق: ۳/۶۲۷							

با توجه به معنی داری مقدار احتمال مربوط به آماره فشر، در مجموع و با اطمینان ۹۵ درصد می‌توان پذیرفت که:

"دیدگاه مدرسان، حسابرسان مستقل، حسابداران شاغل و فارغ التحصیلان اخیر رشته حسابداری در مورد دروس اصلی و تخصصی حسابداری مورد نیاز در برنامه تحصیلی دوره کارشناسی حسابداری، متفاوت است".

با توجه به اینکه در آزمون های قبلی با اطمینان ۹۵ درصد پذیرفته شد که دیدگاه مدرسان، حسابرسان مستقل، حسابداران شاغل و فارغ التحصیلان اخیر رشته حسابداری هم در مورد دروس پایه و هم در مورد دروس اصلی و تخصصی حسابداری مورد نیاز در برنامه تحصیلی دوره کارشناسی حسابداری، متفاوت است، می توان گفت که فرضیه صفر تحقیق در سطح ۵ درصد رد می شود و با اطمینان ۹۵ درصد می توان پذیرفت که:

"دیدگاه مدرسان، حسابرسان مستقل، حسابداران شاغل و فارغ التحصیلان اخیر رشته حسابداری در مورد دروس پایه و دروس اصلی و تخصصی حسابداری مورد نیاز در برنامه تحصیلی دوره کارشناسی حسابداری، متفاوت است."

نتایج آزمون و یافته های فرضیه دوم

با توجه به نگاره ۴، حسابداران شاغل، بیشترین امتیاز را به دروس جدید پیشنهادی داده اند و کمترین امتیاز توسط مدرسان دانشگاه به دروس جدید پیشنهادی داده شده است که این تفاوت از نظر آماری معنی دار است ($P\text{-value}=0.011 < 0.05$).

نگاره (۴) - میزان اهمیت دروس جدید پیشنهادی

P - value	F - value	کارشناس فارغ التحصیل اخیر رشته حسابداری	حسابدار شاغل	حسابرس مستقل	مدرس دانشگاه	آماره	دروس جدید پیشنهادی
۰/۰۱۱	۳/۸۰۸	۳/۰۳	۳/۱۹	۲/۸۹	۲/۸۳	میانگین	کل دروس
		۰/۵۰	۰/۶۱	۰/۸۳	۰/۸۰	انحراف معیار	جدید پیشنهادی

میانگین کل (میانگین میانگین ها) دروس جدید پیشنهادی بین چهار گروه فوق: ۳/۰۲۵

با توجه به معنی داری مقدار احتمال مربوط به آماره فیشر، در مجموع می توان گفت که فرضیه صفر تحقیق، در سطح ۵ درصد رد می شود و با اطمینان ۹۵ درصد می توان پذیرفت که:

"از دیدگاه مدرسان، حسابرسان مستقل، حسابداران شاغل و فارغ التحصیلان اخیر رشته حسابداری، برخی دروس جدید، باید در برنامه تحصیلی دوره کارشناسی حسابداری، ایجاد شده و توسعه یابد."

بحث و نتیجه گیری

دروس پایه مورد نیاز (نگاره ۵)

هر چهار گروه پاسخ دهنده، درس مبانی و کاربرد کامپیوتر را به عنوان بااهمیت ترین درس پایه برگزیده اند. همچنین از دیدگاه هر چهار گروه پاسخ دهنده دو درس روانشناسی عمومی و مبانی جامعه شناسی، به عنوان کم اهمیت ترین دروس پایه برگزیده شدند. مدرسان دانشگاه بیشترین امتیاز و کارشناسان فارغ التحصیل اخیر کمترین امتیاز را به این دو درس پایه داده اند که این تفاوت دیدگاه بین گروه های پاسخ دهنده از نظر آماری معنی دار بوده است. تعداد ساعات نیم سال تحصیلی که به این دو درس اختصاص داده شده ۶ ساعت می باشد. این مقدار نسبتاً خیلی زیاد است. همچنین نیازی نیست روان شناسی برای دانشجویان حسابداری به صورت کامل تدریس گردد. بنابراین، این دو درس می توانند تحت عنوان یک درس جامعه شناسی و روان شناسی ترکیب شوند.

پس از درس مبانی و کاربرد کامپیوتر، درس حقوق تجارت (بازرگانی) از دیدگاه شاغلین در حرفه حسابداری به عنوان دومین درس بااهمیت انتخاب شده است. اما همین درس از دیدگاه مدرسان و کارشناسان فارغ التحصیل اخیر حسابداری در رده چهارم جای گرفته است. به طوری که این درس توسط حسابرسان مستقل امتیاز بیشتر و توسط کارشناسان فارغ التحصیل اخیر کمترین امتیاز را کسب کرده است. این تفاوت بین دیدگاه شاغلین در حرفه حسابداری و مدرسان و کارشناسان فارغ التحصیل اخیر حسابداری در مورد درس حقوق تجارت را می توان

به شکاف بین آموزش و عمل در حسابداری نیز پیوند داد. چرا که شاغلین در حرفه حسابداری به صورت مکرر در محیط کار واقعی با مسائل و مشکلات روبرو می‌شوند نیاز به درس حقوق تجارت را مهم می‌دانند. اما مدرسان به دلیل رویکرد دانشگاهی و تاکید بر جنبه تئوریک مسائل و عدم کار در محیط واقعی حسابداری، این اهمیت را آن‌طور که شاغلین در حرفه انتظار دارند به کلاس‌های درس منتقل نکرده‌اند، در نتیجه این درس به دلیل عدم درک مفهوم واقعی خویش، توسط مدرسان و کارشناسان فارغ‌التحصیل اخیر حسابداری در رده چهارم قرار گرفته است. این شکاف بین آموزش و عمل در حسابداری و فاصله انتظار بین دیدگاه‌های دانشگاهیان با شاغلین در حرفه حسابداری در دروس پایه دیگری مثل آمار، ریاضیات ۱ و ۲ و روش تحقیق و ماخذشناسی هم مشاهده شد به طوری که اهمیت این دروس بین دیدگاه‌های این دو گروه متفاوت است، گرچه که این تفاوت از نظر آماری معنی‌دار نیست.

نگاره (۵) - اولویت بندی دروس پایه بر اساس موقعیت شغلی پاسخ دهندگان

مدرس دانشگاه		حسابدار شاغل		حسابرس مستقل		کارشناس فارغ‌التحصیل اخیر رشته حسابداری	
مبانی و کاربرد کامپیوتر	۳,۶۶	مبانی و کاربرد کامپیوتر	۳,۴۲	مبانی و کاربرد کامپیوتر	۳,۲۵	مبانی و کاربرد کامپیوتر	۳,۲۸
آمار	۳,۱۲	حقوق تجارت	۳,۳۴	آمار	۳,۰۹	آمار	۲,۹۷
روش تحقیق و ماخذشناسی	۳,۰۷	آمار	۳,۰۳	روش تحقیق و ماخذشناسی	۲,۸۵	روش تحقیق و ماخذشناسی	۲,۷۳
حقوق تجارت	۳,۰۵	ریاضیات (۱)	۲,۷۹	حقوق تجارت	۲,۷	حقوق تجارت	۲,۶۹
ریاضیات (۱)	۲,۸۵	ریاضیات (۲)	۲,۷۹	ریاضیات (۱)	۲,۶۵	ریاضیات (۱)	۲,۵۹
ریاضیات (۲)	۲,۷۶	روش تحقیق و ماخذشناسی	۲,۷۱	ریاضیات (۲)	۲,۴۷	ریاضیات (۲)	۲,۵۹
اقتصاد خرد	۲,۵۹	مدیریت تولید	۲,۶۲	مدیریت تولید	۲,۴۲	مدیریت تولید	۲,۲
اقتصاد کلان	۲,۵۴	اقتصاد خرد	۲,۵	اقتصاد کلان	۲,۳۵	اقتصاد خرد	۲,۱۹
پژوهش عملیاتی (۱)	۲,۵۱	اقتصاد کلان	۲,۴۷	اقتصاد کلان	۲,۳۱	اقتصاد کلان	۲,۱۵
مدیریت تولید	۲,۴۹	مالیه عمومی	۲,۴	پول و ارز و بانکداری	۲,۲۵	پول و ارز و بانکداری	۲,۰۸
پژوهش عملیاتی (۲)	۲,۴۴	پول و ارز و بانکداری	۲,۳۳	مالیه عمومی	۲,۲۵	پول و ارز و بانکداری	۱,۹
مبانی سازمان و مدیریت	۲,۴۱	مبانی سازمان و مدیریت	۲,۳۱	مبانی سازمان و مدیریت	۲,۲۴	مبانی سازمان و مدیریت	۱,۹
توسعه اقتصادی	۲,۳۴	پژوهش عملیاتی (۱)	۲,۳۱	پژوهش عملیاتی (۱)	۲,۱۴	پژوهش عملیاتی (۱)	۱,۸۸
پول و ارز و بانکداری	۲,۲۹	پژوهش عملیاتی (۲)	۲,۲۸	پژوهش عملیاتی (۲)	۲,۱۳	پژوهش عملیاتی (۲)	۱,۸۱
مالیه عمومی	۲,۱۵	توسعه اقتصادی	۲,۲۴	توسعه اقتصادی	۲,۱۱	توسعه اقتصادی	۱,۷۷
روانشناسی عمومی	۲,۰۲	روانشناسی عمومی	۱,۴	روانشناسی عمومی	۱,۵۲	روانشناسی عمومی	۱,۳
مبانی جامعه‌شناسی	۱,۸۳	مبانی جامعه‌شناسی	۱,۱۷	مبانی جامعه‌شناسی	۱,۲۷	مبانی جامعه‌شناسی	۱,۱۳

دروس پژوهش عملیاتی ۱ و توسعه اقتصادی، از دیدگاه شاغلین در حرفه و کارشناسان فارغ‌التحصیل اخیر حسابداری به ترتیب در رده‌های ۱۳ و ۱۵، اما از دیدگاه مدرسان حسابداری در رده‌های ۹ و ۱۳ قرار گرفته‌اند. این نتایج می‌تواند به تدریس تئوریک این درس در کلاس‌های درس توسط مدرسان و عدم کاربرد مطالب آن‌ها در دنیای کار واقعی حسابداری توسط شاغلین در حرفه حسابداری اشاره داشته باشد. شاید با کاربردی‌تر کردن و تاکید بر جنبه عملی این دروس در کلاس‌های درس، بتوان تفاوت دیدگاه مدرسان حسابداری و شاغلین در حرفه حسابداری (تئوری و عمل) را کاهش داد. زیرا با توجه به سطح معنی‌داری آماره احتمال این دروس، تفاوت دیدگاه‌ها در مورد این دو درس بین پاسخ‌دهندگان (ارائه‌دهندگان آموزش و متقاضیان آن) معنی‌دار است.

در درس مالیه عمومی هم که دارای میانگین اهمیت نسبی می‌باشد، تفاوت معنی‌داری بین دیدگاه‌های شاغلین در حرفه حسابداری و مدرسان و فارغ‌التحصیلان حسابداری مشاهده می‌شود، به طوری که این درس از دیدگاه شاغلین در حرفه حسابداری در رتبه ۱۰ و از دیدگاه دست‌اندرکاران آموزش حسابداری در رتبه‌های ۱۴ و ۱۵ قرار گرفته است. بدیهی است با رابطه بیشتر و عمیق‌تر بین آموزش و عمل در حسابداری، این تفاوت کاهش یافته و بهبود خواهد یافت.

درس مبانی سازمان و مدیریت به طور میانگین در مجموع رتبه ۱۱ را به خود اختصاص داده است. اما دیدگاه‌های پاسخ‌دهندگان درباره اهمیت و رتبه این درس تفاوت معنی‌داری دارد. به طوری که این درس توسط چهار گروه پاسخ‌دهنده در رتبه‌های ۱۰ تا ۱۳ قرار گرفته و مدرسان حسابداری دانشگاه به طور میانگین، امتیاز ۲,۴۱ را به عنوان بیشترین و کارشناسان فارغ‌التحصیل اخیر حسابداری به طور میانگین، امتیاز ۱,۹ را به عنوان کمترین امتیاز به این درس داده‌اند. در نتیجه توافق نظر چندانی در مورد این درس بین چهار گروه پاسخ‌دهنده مشاهده نشد.

دروس پایه به صورت کلی با میانگین کل ۲,۳۶ از اهمیت نسبی برخوردار بوده‌اند. در نهایت، به ترتیب مدرسان دانشگاه، حساب‌برسان مستقل و حسابداران شاغل، بیشترین امتیاز را به دروس پایه داده‌اند. همچنین در این بین حساب‌برسان مستقل اتفاق نظر بیشتر و حسابداران شاغل اختلاف نظر بیشتری در مورد دروس پایه داشته‌اند.

دروس اصلی و تخصصی مورد نیاز (نگاره ۶)

بر اساس نظر پاسخ‌دهندگان، به جز درس اصول تنظیم و کنترل بودجه، تمام دروس اصلی و تخصصی از اهمیت زیاد و تقریباً فوق‌العاده برخوردار بوده‌اند و دروس حسابداری میانه ۱ و ۲ در صدر قرار گرفتند. همچنین از دیدگاه هر چهار گروه پاسخ‌دهنده، دو درس حسابداری و حسابرسی دولتی و اصول تنظیم و کنترل بودجه کم‌اهمیت‌ترین دروس اصلی و تخصصی برگزیده شده‌اند. حساب‌برسان مستقل بیشترین امتیاز و کارشناسان فارغ‌التحصیل اخیر حسابداری کمترین امتیاز را به این دو درس دادند که از نظر آماری، این تفاوت امتیاز بین دیدگاه‌های گروه‌های پاسخ‌دهنده معنی‌دار است.

دروس اصلی و تخصصی به صورت کلی با میانگین کل ۳,۶۲۷ از اهمیت زیاد (تقریباً فوق‌العاده) برخوردار بوده‌اند. در نهایت، به ترتیب مدرسان دانشگاه، حساب‌برسان مستقل، حسابداران شاغل و کارشناسان فارغ‌التحصیل اخیر حسابداری به دروس اصلی و تخصصی بیشترین امتیازها را دادند. همچنین در این بین مدرسان دانشگاه اتفاق نظر بیشتر و کارشناسان فارغ‌التحصیل اخیر حسابداری اختلاف نظر بیشتری در مورد دروس اصلی و تخصصی حسابداری داشتند.

نگاره (۶) - اولویت بندی دروس اصلی و تخصصی بر اساس موقعیت شغلی پاسخ دهندگان

دروس انتخابی پیشنهادی (نگاره ۷) - اولویت		حسابدار شامل		کارشناس فارغ التحصیل اخیر رشته حسابداری	
۴	حسابداری میانه (۲)	۳,۹۳	اصول حسابداری (۱)	۳,۸۹	حسابداری میانه (۱)
۴	حسابداری میانه (۱)	۳,۹۱	اصول حسابداری (۲)	۳,۸۸	حسابداری میانه (۲)
۴	حسابداری پیشرفته (۱)	۳,۹	حسابداری میانه (۱)	۳,۸۵	حسابداری صنعتی (۲)
۳,۹۸	حسابداری پیشرفته (۲)	۳,۹	حسابداری میانه (۲)	۳,۸۴	حسابداری پیشرفته (۲)
۳,۹۵	حسابداری صنعتی (۳)	۳,۹	حسابداری صنعتی (۱)	۳,۸۳	حسابداری صنعتی (۳)
۳,۹۳	حسابداری صنعتی (۱)	۳,۸۹	حسابداری صنعتی (۲)	۳,۸	اصول حسابداری (۱)
۳,۹۳	حسابداری صنعتی (۲)	۳,۸۸	حسابداری صنعتی (۳)	۳,۸	حسابداری صنعتی (۱)
۳,۹	حسابرسی (۲)	۳,۸۸	اصول حسابداری (۳)	۳,۷۷	حسابداری پیشرفته (۱)
۳,۹	اصول حسابداری (۱)	۳,۸۴	حسابداری پیشرفته (۲)	۳,۷۷	حسابرسی (۱)
۳,۸۸	اصول حسابداری (۲)	۳,۸۴	حسابداری پیشرفته (۱)	۳,۷۶	حسابرسی (۲)
۳,۸۸	حسابداری مالیاتی	۳,۸۴	حسابرسی (۲)	۳,۷۳	اصول حسابداری (۲)
۳,۷۸	حسابرسی (۱)	۳,۷۶	حسابرسی (۱)	۳,۷۲	اصول حسابداری (۳)
۳,۷۸	اصول حسابداری (۳)	۳,۷۱	مدیریت مالی (۱)	۳,۶۹	مدیریت مالی (۱)
۳,۷۶	مباحث جاری حسابداری	۳,۶۴	مدیریت مالی (۲)	۳,۶۸	زیان تخصصی (۱)
۳,۷۶	مدیریت مالی (۱)	۳,۵۹	حسابداری مالیاتی	۳,۶۶	زیان تخصصی (۲)
۳,۷۳	مدیریت مالی (۲)	۳,۵۹	مباحث جاری حسابداری	۳,۵۹	مدیریت مالی (۲)
۳,۶۶	زیان تخصصی (۱)	۳,۵۲	زیان تخصصی (۱)	۳,۵۴	مباحث جاری حسابداری
۳,۴۹	زیان تخصصی (۲)	۳,۵	زیان تخصصی (۲)	۳,۵۲	حسابداری مالیاتی
۳,۲۴	حسابداری و حسابرسی دولتی	۳,۲۸	حسابداری و حسابرسی دولتی	۳,۱۳	حسابداری و حسابرسی دولتی
۲,۷۸	اصول تنظیم و کنترل بودجه	۲,۷۹	اصول تنظیم و کنترل بودجه	۲,۷۳	اصول تنظیم و کنترل بودجه

در میان دروس جدید پیشنهادی، درس نرم افزارهای کاربردی حسابداری (عملی) با کسب میانگین اهمیت زیاد و بیشترین توافق نظر در بین پاسخ دهندگان، رتبه نخست را کسب نمود. پس از درس نرم افزارهای کاربردی حسابداری (عملی)، دروس جدید سیستم های اطلاعاتی حسابداری (AIS) و حسابداری مدیریت با میانگین اهمیت زیاد در رده های دوم و سوم قرار

گرفتند که در مورد آن‌ها تفاوت معنی داری بین دیدگاه‌های پاسخ‌دهندگان مشاهده نشده است.

درس جدید حسابرسی تقلبات با میانگین اهمیت زیاد در رده چهارم قرار گرفت. اما دیدگاه‌های چهار گروه پاسخ‌دهنده در مورد این درس، تفاوت معنی داری داشت، به طوری که این درس از دیدگاه حسابداران شاغل در رده سوم و از نظر سه گروه پاسخ‌دهنده دیگر در رده چهارم قرار گرفت.

درس سیستم‌های اطلاعاتی مدیریت (MIS) با کسب میانگین اهمیت تقریباً زیاد، در رده پنجم قرار گرفت که با توجه به امتیازات متنوع پاسخ‌دهندگان در مورد این درس، دیدگاه‌های آنان معنی دار بوده است، به طوری که حسابرسان مستقل و کارشناسان فارغ‌التحصیل اخیر حسابداری آن را در رده پنجم، مدرسان حسابداری در رده ششم و حسابداران شاغل آن را در رده چهارم قرار دادند.

نگاره (۷) - اولویت بندی دروس جدید پیشنهادی بر اساس موقعیت شغلی پاسخ‌دهندگان

مدرس دانشگاه	حسابرس مستقل	حسابدار شاغل	کارشناس فارغ‌التحصیل اخیر رشته حسابداری
نرم‌فزارهای کاربردی حسابداری (عملی)	نرم‌فزارهای کاربردی حسابداری (عملی)	نرم‌فزارهای کاربردی حسابداری (عملی)	نرم‌فزارهای کاربردی حسابداری (عملی)
۳,۶۳	۳,۵۲	۳,۶۷	۳,۶۹
AIS	AIS	AIS	AIS
۳,۳۴	۳,۱۷	۳,۴۵	۳,۲۸
حسابداری مدیریت	حسابداری مدیریت	حسابداری مدیریت	حسابداری مدیریت
۳,۰۷	۳	۳,۳	۳,۱۵
حسابرس تقلبات	حسابرس تقلبات	حسابرس تقلبات	حسابرس تقلبات
۲,۵۶	۲,۹۵	۳,۲۵	۳,۱
MIS	MIS	MIS	MIS
۲,۵۴	۲,۸۱	۳,۱۸	۲,۹
تئوری حسابداری مالی	تئوری حسابداری مالی	تئوری حسابداری مالی	تئوری حسابداری مالی
۲,۴۴	۲,۵	۲,۹۹	۲,۷۷
حسابداری و بانکداری اسلامی	حسابداری و بانکداری اسلامی	حسابداری و بانکداری اسلامی	حسابداری و بانکداری اسلامی
۲,۲۲	۲,۲۶	۲,۴۳	۲,۳۲

دو درس جدید تئوری حسابداری مالی و حسابداری و بانکداری اسلامی از دیدگاه پاسخ‌دهندگان به طور میانگین، اهمیت نسبی کسب نمودند. البته در مورد درس جدید تئوری حسابداری مالی تفاوت دیدگاه‌ها بین پاسخ‌دهندگان معنی‌دار بوده، ولی در مورد درس جدید حسابداری و بانکداری اسلامی تفاوت دیدگاه‌ها معنی‌دار نبوده و این درس از نظر هر چهار گروه، در رده آخر قرار گرفت.

دروس جدید پیشنهادی به صورت کلی با میانگین امتیاز کل ۳,۰۲۵ از اهمیت زیاد برخوردار بوده‌اند. در نهایت، به ترتیب حسابداران شاغل، کارشناسان فارغ‌التحصیل اخیر حسابداری، حسابرسان مستقل و مدرسان دانشگاه بیشترین امتیازها را به دروس جدید پیشنهادی دادند. همچنین در این بین کارشناسان فارغ‌التحصیل اخیر حسابداری اتفاق نظر بیشتر و حسابرسان مستقل اختلاف نظر بیشتری در مورد دروس جدید پیشنهادی داشتند.

از آنجایی که دروس جدید پیشنهادی در برنامه فعلی وجود ندارد و ادغام آن‌ها در برنامه فعلی مستلزم ایجاد تغییراتی در سیستم آموزشی و تدریس می‌باشد و مدرسان دانشگاه در راس تغییرات می‌باشند، بدیهی است که مدرسان دانشگاه با دادن کمترین امتیازها به دروس جدید پیشنهادی، توافق نظر چندانی نسبت به تغییر برنامه درسی و سیستم آموزشی و تدریس نداشته‌اند و ندارند. این نتایج در تحقیقات مشابه دیگر هم اثبات شده است و در تحقیقات زیادی شاغلین در حرفه حسابداری از مدرسان دانشگاه درخواست اصلاح و تعدیل برنامه تحصیلی را نموده‌اند اما در این زمینه تغییری صورت نپذیرفته و مدرسان حسابداری در زمینه اصلاح و بهبود برنامه تحصیلی حسابداری اقدام موثری انجام نداده‌اند.

همچنین حسابداران شاغل بیشترین امتیازها را به دروس جدید پیشنهادی دادند، بدیهی است آن‌ها در محیط کار واقعی با مشکلات روبرو هستند. بنابراین به نظر آن‌ها، این برنامه تحصیلی فعلی نیازهای بازار کار پیچیده امروزی را برآورده نمی‌کند و بایستی اصلاح و تعدیل شود.

رابطه دیگری که طی تجزیه و تحلیل‌های انجام شده قابل توجه است، رابطه معکوس بین دادن امتیاز به دروس جدید پیشنهادی و سطح تحصیلات پاسخ‌دهندگان بوده است. به این صورت که هر چه سطح تحصیلات پاسخ‌دهندگان کمتر بوده (کارشناسان) امتیاز بیشتری به دروس جدید پیشنهادی داده‌اند و هر چه سطح تحصیلات آن‌ها بالاتر بوده (دکتری)، امتیاز کمتری به این دروس جدید داده‌اند. با توجه به این که دروس جدید پیشنهادی مستلزم ایجاد تغییراتی در سیستم آموزشی و تدریس می‌باشد و این تغییرات بایستی از مدرسان حسابداری آغاز شود و از طرفی مدرسان حسابداری دارای تحصیلات کارشناسی ارشد و دکتری می‌باشند، به نظر می‌رسد مدرسان حسابداری نسبت به تغییر سیستم آموزشی و گنجاندن دروس جدید در برنامه تحصیلی دوره کارشناسی حسابداری تمایلی نشان نداده‌اند، زیرا طبق آزمون‌های آماری انجام شده، تفاوت دیدگاه این سه گروه پاسخ‌دهنده معنی دار بوده است.

سایر دروس جدید پیشنهادی اظهارشده توسط پاسخ‌دهندگان

با توجه به این که در قسمت پایانی پرسش‌نامه، ردیف‌های خالی جهت اظهار سایر دروس جدید پیشنهادی توسط پاسخ‌دهندگان در نظر گرفته شده بود، در زیر، دروس جدید پیشنهادی دارای بیشترین فراوانی برحسب گروه‌های مختلف پاسخ‌دهندگان مشخص گردیده است:

- ۱- درس اخلاق و آئین رفتار حرفه‌ای در حسابداری و حسابرسی در میان مدرسان دانشگاه،
- ۲- درس سرمایه‌گذاری در بورس اوراق بهادار و بورس کالا، مدیریت سرمایه‌گذاری‌ها و قوانین در میان حساب‌برسان مستقل،
- ۳- درس کارآموزی حسابداری و حسابداری عملی و کاربردی (حین تحصیل) در میان حسابداران شاغل،
- ۴- درس کارآموزی حسابداری و حسابداری عملی و کاربردی (حین تحصیل) در میان کارشناسان فارغ‌التحصیل اخیر حسابداری.

پیشنهادهای کاربردی مبتنی بر یافته‌های تحقیق

با بررسی کلی نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌ها و تحلیل نظرات مدرسان دانشگاه، حساب‌برسان مستقل، حسابداران شاغل و کارشناسان فارغ‌التحصیل اخیر حسابداری، انجام تغییراتی بشرح زیر در محتوای دروس و فرآیند آموزش توصیه می‌گردد:

- ۱) استفاده بیشتر از نرم‌افزارهای کاربردی حسابداری در برنامه‌های درسی رشته حسابداری،
- ۲) وارد کردن مباحث سیستم‌های اطلاعاتی حسابداری و فناوری اطلاعات در دروس جدید پیشنهادی،
- ۳) وارد کردن اخلاق در دروس جدید پیشنهادی،
- ۴) تاکید بیشتر بر جوانب کاربردی و عملی موضوعات مورد تدریس، و استفاده از مدرسان برخوردار از پیشینه کار حرفه‌ای علاوه بر تخصص‌های متعارف آموزشی و پژوهشی،
- ۵) تقلیل واحدهای تخصیص داده شده به دو درس روان‌شناسی و جامعه‌شناسی و یا جایگزینی آنها.

سایر پیشنهادها

در این قسمت، پیشنهادهای آورده شده که از دیدگاه محققین، به کاستن تفاوت دیدگاه‌های مدرسان دانشگاه، حساب‌برسان مستقل، حسابداران شاغل و کارشناسان فارغ‌التحصیل اخیر حسابداری کمک خواهد نمود و همزمان کیفیت آموزش حسابداری در دوره کارشناسی را افزایش خواهد داد:

- ۱) تاکید بیشتر اساتید حسابداری بر درک عمیق موضوعات حسابداری تا حفظ (به یاد سپاری) اصول و رویه‌های حسابداری.
- ۲) توجه بیشتر به اهمیت یادگیری پیوسته و حین خدمت (نه فقط در طول دوران تحصیل) برای شاغلین در حرفه.

۳) پرداختن به مباحث مرتبط با فرآیند جهانی شدن و تبادلات بین‌المللی و پیامدهای آن برای فرآیند تدوین استانداردهای حسابداری، آموزش حسابداری و حرفه در جریان آموزش حسابداری.

۴) توجه بیشتر به تشریح کاربردهای نرم‌افزارهای عمومی (همچون Excel و Access) و نرم‌افزارهای تخصصی طی فرآیندهای مختلف آموزش حسابداری.

منابع

۱. الهی، نغمه. (۱۳۸۳). "بررسی اثربخشی دروس برنامه مصوب رشته حسابداری در مقطع کارشناسی"، **پایان نامه کارشناسی ارشد**، دانشکده حسابداری و مدیریت، دانشگاه آزاد اسلامی مشهد.

۲. پورعلی، محمدرضا. (۱۳۸۴). "آموزش حسابداری: چالش‌ها و راهکارها"، **ماهنامه حسابداری**، انجمن حسابداران خبره ایران، سال نوزدهم، شماره ۱۶۶.

۳. ثقفی، علی و محمدزاده نوین، عادل. (۱۳۷۱). "اعتلای آموزش حسابداری در کشورهای در حال رشد: بررسی موردی ایران"، **فصلنامه بررسی‌های حسابداری و حسابرسی**، دانشکده مدیریت، دانشگاه تهران، سال اول، شماره ۲.

۴. رودکی، جمال. (۱۳۷۸). "راهبردهای نظام جامع آموزش حسابداران آینده ایران، تحلیلی از نظام‌های پیشنهادی آموزش حسابداری کشورهای در حال توسعه؛ ویژه پنجمین سمینار

سراسری حسابداری"، **ماهنامه حسابداری**، انجمن حسابداران خبره ایران، سال چهاردهم، شماره ۱۳۳.

۵. عظیمی، مجید. (۱۳۷۶). "ضرورت تغییر برنامه آموزشی و روش تدریس حسابداری در ایران"، **پایان نامه کارشناسی ارشد**، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس.

۶. گرکز، منصور. (۱۳۸۰). "آموزش حسابداری - تنگناها و راهکارها"، **ماهنامه حسابداری**، انجمن حسابداران خبره ایران، سال چهاردهم، شماره ۱۳۶.

۷. گودرزی، مجتبی. (۱۳۸۱). "میزگرد رویکردهای نوین و سنتی (متداول) آموزش و چالش‌های آن در رشته حسابداری"، **فصلنامه حسابرس**، سازمان حسابرسی، شماره ۱۷.

۸. نوروش، ایرج. (۱۳۷۲). "تحقیقی پیرامون تدوین برنامه درسی دوره کارشناسی رشته حسابداری مناسب برای نیازهای حرفه حسابداری و حسابرسی در ایران"، **پایان نامه دکتری**، دانشکده علوم اداری و مدیریت بازرگانی، دانشگاه تهران.

۹. نوروش، ایرج. (۱۳۷۷). "بررسی رابطه بین کیفیت گزارشگری مالی و تعداد حسابداران آموزش دیده در واحدهای تجاری پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران"، **فصلنامه بررسی‌های حسابداری و حسابرسی**، دانشکده مدیریت، دانشگاه تهران، شماره ۲۴ و ۲۵.

۱۰. رهنمای رودپشتی، فریون، وکیلی فرد، حمیدرضا، رئیس زاده، محمدرضا، (۱۳۸۸)، "تعیین اولویت‌ها و نیازهای آموزشی محتوای دروس حسابداری از دیدگاه دانشجویان، اساتید دانشگاه، شاغلین در حرفه و آرایه الگویی موثر" **تحقیقات حسابداری و حسابرسی**، سال اول، شماره چهارم، زمستان.

۱۱. Ahmad N. S, S. S. Gao. (۲۰۰۴). "Changes, problems and challenges of accounting education in Libya", **Accounting Education**, Vol, ۱۳. No, ۳.

۱۲. Blanthorne C, S. E. Kovar, D. G. Fisher. (۲۰۰۷). "Accounting Educators' Opinions about Ethics in the Curriculum: An Extensive View", **Issues in Accounting Education**, Vol. ۲۲, No. ۳, pp: ۳۵۵-۳۹۰.

۱۳. Chandler, J. s. and Holzer, H. P. (۱۹۸۱). "A System Aproach to Accounting in Developing Countries", **Management International** ۲۱، ۴، ۱۹۸۱، PP:۲۳-۳۲.

١٤. Cheng K. W. (٢٠٠٧). "The Curriculum Design in Universities From the Perspective of Providers in Accounting Education", **Education**, Vol. ١٢٧, No. ٤, PP: ٥٨١-٥٩٠.

١٥. Ghaffari F, O. Kyriacou, R. Brennan. (٢٠٠٨). "Exploring the Implementation of Ethics in U.K. Accounting Programs", **Issues in Accounting Education**, Vol. ٢٣, No. ٢, pp: ١٨٣-١٩٨.

١٦. Wijewardena, H and Roudaki, J. (١٩٩٧). "Undergraduate Accounting Curriculum: the Unique Case of Iran", **Accounting Finance Working Paper** ٩٧/٠٦, School of Accounting Finance, University of Wollongong, ١٩٩٧.

Dissensions in the Desirable Undergraduate Accounting Curriculum among Accounting Educators, Auditors, Accountants and Recent Graduates of Accounting

Iraj Noravesh (Ph.D)
Alireza Mehrazeen (Ph.D)
Mohammad Assarian

This study scrutiny the offered changes in accounting curriculum. Therefore, in order to better prepare students for professional positions in today's complex, global market-place, the review viewpoints of accounting educators and accounting practitioners.

Survey questionnaires were distributed among 414 persons of a) accounting educators, b) auditors, c) Accountants and d) recent graduates of accounting and were utilizable 280 of total questionnaires for the statistical analysis (67,6% response rate). Finally through a survey utilizing the Likert-scale, obtain the preferred accounting undergraduate curriculum from viewpoint accounting educators, auditors, accountants and recent graduates of accounting.

The study found that accounting educators, auditors, accountants and recent graduates of accounting agreed on Application of Computers in Business course as most significant and both Psychology and Sociology as least significant of basic courses. Intermediate Accounting 1, 2 were selected as most significant courses and Principles of Government

Budgeting and Control as least significant of accounting elementary courses required be selected. Accounting Practical Software's and Accounting Information Systems(AIS) were selected as most significant and Islamic Accounting and Banking as least significant of new offered courses.

Keywords: Accounting Education, Accounting Graduate Curriculum, Accounting Educators, Accounting Practitioners, Recent Graduates of Accounting.